

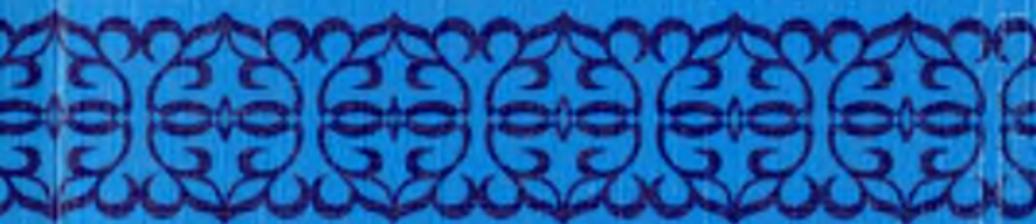
34/210с-Кара, 6 Кара : 5 8 48
K59

Къойчуланы Аскербий

Алан

джуртум

Государственной научно-
наследной библиотеке
ИЗР им. Х.Б. Байрамукова
в дар от автора

Моск —

18.03.04

Къойчуланы Аскербий

АЛАН ДЖУРТУМ

назмула

Ставрополь - 2002

Китабны тыш суратын

Алийланы Ю.М. салгъанды.

Рецензенты: Апполаны Б.Д.

Семенланы А.И.

Кара: 5845-1

ISBN 5 – 8307 – 7

© Издательство Карачаево-Черкесского
государственного педагогического университета,
2002

Карачаевск - Ставрополь

БАШЛАРЫ

АЛ СЕЗ.....6

I. АТА ДЖУРТНУ, МИЛЛЕТНИ ЮСЛЕРИНДЕН..... 12

АТА ДЖУРТУМ	12
АТА ДЖУРТУМ – АТА ЮЙЮМ	13
КЪАРАЧАЙ.....	15
КЪАРАЧАЙ ТАУЛА	19
КЪАЧАН БОЛЛУКЪБУЗ АКЪЫЛЛЫ?	20
ХАЛКЪДА БАРДЫ БЫЛЛАЙ АЙТЫУ	21
МИЛЛЕТГЕ САГЪЫШ КИМ ЭТСИН?	23
ФАШИСТЛЕ БЛА КЪАЗАУАТДА	24
КЪАСАЙЛАНЫ ОСМАННГА.....	25

II. ЮЙДЕГИНИ ЮСЮНДЕН .....

АТАЛА БЛА АНАЛА.....	28
ЮЙДЕГИ НЮРЮ	31
АНАСЫ САУЛА ЁКСЮЗ БОЛМАЗЛА.....	32
АТАМЫ ЮСЮНДЕН БАЛЛАДА	33
УЛАНЛА	38
САБИЙНИ ТЮЗ ХАЛИГЕ ЮРЕТ	40
АТА, АНА СЫРЫ – БАЛАДА	41
УЯДА НЕ КЁРСЕ, УЧХАНДА АНЫ ЭТЕДИ	42

III. АРИУ ХАЛИГЕ ЮРЕТИУНЮ ЮСЮНДЕН..... 43

УЛЛУДУ УСТАЗНЫ БОРЧУ	43
БИЛИМ ЭТИМДЕ.....	44
БИЛИМДИ БАЙЛЫКЪ	45
МЕН ИЙНАНМАЙМА!	46
ШКОЛУМ – ЭКИНЧИ АНАМ	47
ДЖАНГЪЫ ДЖЫЛ КЕЛЕДИ.....	48

IV. ШАХАРЛАНЫ ЮСЛЕРИНДЕН .....

МОСКВА ШАХАР.....	49
САНКТ – ПЕТЕРБУРГГА.....	50

ДОНДАГЪЫ РОСТОВГЪА	51
КЪАРАЧАЙ ШАХАРЫМ	52
V. УРУНУУНУ ЮСЮНДЕН	53
УРУНУУ НАСЫБДЫ	53
ИШЛЕМЕГЕН – ТИШЛЕМЕЗ.....	54
ДЖИГЕР ЗВЕНО	55
АСХАКЪЛАНЫ АЛИЙНИ ДЖАШЫ АМЫРГЪА.....	56
СУЮНЧЛАНЫ ЮСУФНУ КЪЫЗЫ СВЕТЛАНАГЪА..	58
VI. СЮЙМЕКЛИКНИ ЮСЮНДЕН.....	60
ДЖЮРЕК ДАРМАН	60
КЕРЕКДИ БИЗГЕ БИР МАДАР	62
ЭКИ ИЛЯЧИН	63
ДЖАНГЪЫЛМА	64
VII. АЛГЪЫШЛА.....	65
КЮЕУГЕ.....	65
ДЖАНГЫ ТУУГЪАН САБЪЙИГЕ.....	66
КЕЛИННГЕ	67
VIII. АМАН ШАРТЛА.....	68
КЕРЕКСИЗ АМАН ШАРТЛА.....	68
АДАМНЫ ЁМЮРЮ АСЫРЫ КЪЫСХАДЫ	69
КЕРИ БОЛСУНЛА АЛЛАЙ ТЕНГЛЕ	70
КЪЫЗГЪАНЧ.....	71
ЗАРЛЫКЪ	72
АДАМНЫ КЁЛЮНЕ ДЖЕТГЕН КЪЫЙЫНДЫ.....	73
IX. ТЁРТТИНГИЗЛЕ	74

Фото А.Д Койчуева

АЛ СЁЗ

Ана тилибизде энтда бир китаб чыкъды, огъур бла чыкъсын! Джолгъа атланганны алгъыш этиб ашыргъан адетди. Поэт, джюрегинде оюмларын анга аманат этиб, окъучулагъа ашырады да, китаб баргъан джерине да насыб, къууанч, мамырлыкъ элтсин!

Тарих илмуланы доктору, профессор, академик, джамагъат къуллукъчу, устаз, журналист Койчуланы Аскербий республикада, андан тышында да белгили адамды. Ол себебден аны бла жангыдан шагърей этерге керек болмагъанын да ангылайма, алай болса да назму китабы биринчи кере чыгъады да, авторну джашау джолундан талай сёз айтыргъа, башха огъур ишлерини бир къауумун да эсигизге салыргъа излейме. Нек десегиз, бусагъатда сиз окъуй тургъан китаб да ала бла байламлыды.

Аскербий 1943 джыл Сарытюз элде туугъанды. Школну бошагъандан сора Ленинград шахарда А.И. Герцен атлы педагогика университетде, артда уа аны аспирантурасында тарихден билим алгъанды. Урунуу джолун кеси окъуб кеттген школда устаз болуб башлагъанды. Узаймай аны партия къуллукъгъа чакъырадыла. Алгъы бурун КПСС-ни Къарачай шахар комитетинде бёлюмню тамадасы, артда экинчи секретары болуб ишлейди. 1982 джыл пединститутха /бусагъатдагъы университетге/ урунургъа кёчеди. Аны джамагъат илмуланы

кафедрасына гамадагъа саладыла. Бир джылдан окъуу джаны бла проректор этедиле. 1990–2000 джыллада ректор болуб ишлей, институтны университет этиуде, аны кадрла бла бегитиуде, джарашдырыуда, халкъ окъуугъа устала хазырлауда уллу юлюш къошады. Ол джыллада аны къаджыкъмай кюрешгени бла джангы факультетле, кёб специальностла, аспирантура-ла, диссертация джакълагън советле да ачыла-дыла. 2000 джалдан бери Пятигорск кърал технология университетни Карачай шахарда филиалыны директоруду.

Койчу улуну эндиге дери да китаблары чыгъа тургъандыла. Айтыргъа, «Сыны и дочери Карачая - фронту», «Карачаевская автономная область в годы Великой Отечественной войны», «Славные сыны Карачая», дагъда башха китабларын уллу, гитче да бек суюлюб окъуйдула. Аскер джюзден артыкъ илму ишни авторуду. Аланы хазна къалмай бары республикада, къралыбызны башха шахарла-рында басмаланганды. Отуздан артыкъ Бютеусоюз, Бютеуроссия, регионал илму – теория конференциягъа, симпозиумгъа къошул-гъанды, сюзюлген ишлени юслеринден бизни джердешибиз айтханнга джыйылгъанла эс бёл-юр ючюн да къалмагъандыла.

Аскербийни газетде, журналда басма-лангъан 70-ке джжуукъ статьялары, очерклери эмда башха публицистика ишлери барды.

Туура илмудача болмаса да, Аскербий

назмулары бла да Карачайда, Малкъарда белгилиди. Аны бла къалмай 1997 джыл Къарачай шахарда чыкъгъан “Литературный Карачаевск”, 1998 джыл “Родник” деген сборникледе, 1998 джыл чыкъгъан 7 классны “Ана литература” окъуу китабында – хрестоматияда талай назмулары басмалангъандыла. Ала газетледе чыкъгъандыла, радио бла берилгендиле. Джазуучула, литературоведле, окъуучула аны назмуларын джаратханларын, бу иште энчи сокъмакъны тутханын, поэзиябызгъа юлюш къошарын да басманы юсю бла, кесине ийген письмоларында да айта тургъандыда. Аладан юлгюле келтирейим.

«Тау адет, тау намыс поэтни къаламыны учундан ачыкълыкъ, кертилик, тазалыкъ бла бирге тамадыла», - деб чертеди КъЧР –ни халкъ джазыучусу Къагыйланы Назифа «Къарачай» газетде басмаланган «Халкъын суйген – халкъ суйген» деген статьясында / 1998 джыл, март/. Къабарты–Малкъар Республиканы «Заман» деген газети, 1999 джыл 25 –чи декабрда чыкъгъан номеринде Койчу улуну илмуда джетишимлерини юслеринден джазгъан бла бирге поэзиясына да магъана бере назмуларын чыгъаргъанды.

Биринчи кере окъудум,
Магъаналарын ачыкълай,
Экинчи кере окъудум,
Ачылгъанланы тансыкълай.

Ючюнчю кере окъудум,
Игилигине тахтана,
Тёртюнчю кере окъудум,
Стауат сала...Атлана.

Белгили поэтибиз Семёнланы Азрет Аскербийни къол джазмасына бу тизгинле бла багъа береди.

Миллетибизни къол хунерини устасы Текеланы Назифатны анга аталгъан назмусу былай бошалады:

Чырмауладан Аллах сени сакъласын,
Саулукълу бол, муратынга джетерча.
Берсин сеннге къарыу миллетинге
Кёб джылланы ашхылыкъла этерча!

Аскербийге аталыб джазылгъан затладан быллай юлгюлени дагъыда тизерге боллукъ эди, алай а была да белгили адамларыбыз анга къаллай магъана бергенлерин окъуучулагъа ангылатхан болурла. Ол дараджагъа джетмесе, къралны «Шохлукъ» орденине да тыйыншлы боллукъ тюл эди. Аны бла къалмай ол Россия Федерацияны Баш профессионал окъуууну махтаулу къуллукъчусуду. Бизни миллетде уа бу атха ие болгъан адам хазна джокъду. Кёб тюрлю грамотала бла да саугъаланганды. Аланы ичинде Россияны Ассоциация аралыгъыны Президиуму бла ЮНЕСКО-ну клубларыны Хурмет грамотасы да барды.

Кёбню кёрген, кёбню билген, бюгюнню джашауубузнуца, тамблагъы кюнюбюзню да

сагъышын этген адамны миллетибизге назму тизгинле бла сингдирирге излеген оюмлары да кѣбдюле. Ол зат къаллай темалагъа айырыб эс бѣлгенинде да кѣрюнюб турады. Аны назмуларыны атларындан да ангыларгъа боллукъду: «Ата джуртум – ата юйюм», «Уяда не кѣрсе...», «Урунуу насыбды», «Уллуду устазны борчу», «Къачан боллукъбуз акъыллы?», «Билимди байлыкъ», «Мен ийнанмайма», «Джюрек дарман»...

Не уллу поэт джазгъанла да бирча иги болуб бармайдыла. Аскербийни бу китабында да бек алапат назмулары, туура аланы дараджаларына джетмегенлери да тюбейдиле. Алай а мен ишексиз зат: Аскербий фахмулу, джашаугъа энчи къарамы болгъан, кѣбле кѣрмегенни терен да, кенг да кѣре билген ададмы. Бу оюмуна назмуларында быллай тизгинле да шагъатлыкъ этедиле:

Юйдегини ара багъанасы
Болгъанлыкъгъа уа аны атасы,
Юйню нюрю, керти чуанасы,
Тутхан тутуругъуду анасы!

Не уа:

Къарачай къабырладан толгъанла
Онтѣрт джылгъа къумлу тюзле...

Энтда талай тизгин:

«Эринчекге кечию салмайды заман», «Ата
бла ана – баланы биринчи кюзгюсю»,

«Сынатмасын бугьоуну Аллах», «Кёрюнеед джашау сют уюгъанча, джюрекледде чагъа эди насыб гюл»...

Творчество ишни тутхан адамланы энчи шартлары, халилери, иннетлери, дунягъа къараулары аланы чыгъармаларындан танылыб къалады, деучендиле. Бу китаб ол оюмну тюзлюгюн энтда бир кере бегитеди. Аскербий кеси кимге да игиликни излеген огъурлу адамды. Къайсы назмусун окъусанг да ангылайса аны. Алайды да, Койчуланы Аскербий къайсы бирибизге да, саулай миллетибизге да тутхучулукъ, джюрек тазалыкъ, ашхылыкъ те-джейди да, ол муратлары толсунла!

АППАЛАНЫ Билял,
Къарачай – Черкесияны халкъ
джазыучусу,
Россия Федерацияны культурасыны
махтаулу къуллукъчусу.

I. АТА ДЖУРТНУ, МИЛЛЕТНИ ЮСЛЕРИНДЕН

АТА ДЖУРТУМ

Сюеме сени, Ата джуртум,
Сенсе мени джашау насыбым.
Сюеме сени, Ата джуртум,
Сендеди эсим, къаным, джаным.

Тилегим сеннге, Ата джуртум -
Байлыкъдан толсун бютеу джеринг.
Тынчлыкъ сакълауда, Ата джуртум.
Кёб болсун, шохунг, халал тенгинг!

Сени сакълауда, Ата джуртум,
Сау эсен болса, мени джаным
Сермеширме мен да джаула бла,
Къалгъынчы ичимде къашыкъ къаным.

Май, 1960 джыл.

АТА ДЖУРТУМ – АТА ЮЙЮМ

Джашил чегет, мийик таула,
Ариу хауа, чокъуракъ суула...
Эм багъалым, Ата джуртум,
Джокъду сенден ашхы затым.

Мен джашагъан джашауумда
Бек кёб джерледе болгъанма
Хантын ашаб, сууун ичиб,
Иги муратха джол бичиб.

Сталинден уу, зорлукъ джетиб,
Онтёрт джыл Къазахстанда
Тургъанма тамам инджилиб,
Ач-джаланнгач болуб анда.

Тансыкъ болуб Къарачайгъа,
Къайтыб келдим Ата джуртха –
Разы болуб мен джашаргъа –
Атам къурагъан стауатха.

Болдум сау юч джылны Кърымда,
Аскер къуллукъ борчумда.
Къара тенгиз джагъасында,
СССР – ни чегин тутхан флотунда.

Сегиз джылны таймай окъуб,
Нева сууну джагъасында

Билим алдым башыма мен
Петербург атлы шахарда.

Айланганма мен дагъыда
Бир да бир кёб шахарлада –
Кюн чыкыгъанда, Кюн батханда,
Шималда эмда Къыблада.

Тойгъан джерден туугъан джер ашхы
Болуб, къайтыб турдум элге,
Къарачайгъа – Ата джуртха, –
Тансыкъ болуб туугъан джерге.

Излейме джашаргъа хаман
Джууукъну-тенгни ортасында,
Къарачай бла бирге сынаб,
Хайырын да, хатасын да.

Сюймеген а Ата джуртун
Сюймейд туугъан атасын да,
Сюе эсенг Ата джуртну,
Миллетинге болуш, хайда!

Январь, 1999 джыл

КЪАРАЧАЙ

I.

Джылтыраб накъут – налмазча,
Алтын таурухха ушагъан
Табмазса бир джер Кавказча,
Джюзден артыкъ миллет джашагъан.

Тауу, сууу да джомакъды,
Табигъат джаратханды алай.
Мени уям гюлча омакъды,
Ата джуртум – ёхтем Къарачай.

Тау халкъым урунуб келгенди,
Тас этмей къая тёзюмюн,
Шохлукъгъа къучакъ кергенди,
Тюзлюк джолдан таймай ёмюрю.

Уллу къонакъла келгенле,
Къууаныб, этгенсе кёб той.
Мийик багъала да бергенле
Пушкин, Лермонтов, Лев Толстой.

Кёб халкъланы алимлери да,
Джер, суу кёре, узакъладан
Сеннге илешиб джюреклери бла
Келгендиле кёб къралладан.

Турсанг да муратларынг толмай
Тарында тау ёзенлени,

Гюнаҳынг, айыбынг болмай,
Джашагъанса сен ёмюрлени.

Мамырлыкъ къанат кере эд,
Огъурлулукъ – джюрегингде.
Мийик кюн джарыкъ тие эд,
Минги Тауну этегинде.

Гитче уллуну сыйлай эд,
Джашла, къызлача, уяла.
Чучхур чучхургъа джырлай эд,
Тынгылай кириш къаяла.

Къарачайлы сыйлайэд эд
Атаны, ананы къачын,
Тиширыугъа хурмет эте эд,
Унутмай онгсузун, къартын.

Кюрешмей эд чыртда киши бла,
Сюе эд дунияны саулай,
Атын айтдыра эд иши бла
Тюзлюкню суйген Къарачай.

II.

Чекгенсе къыйынлыкъ, палах да,
Сынагъанса зорлукъ, артыкълыкъ,
Этерикле Минги Тау, Аллах да
Тюзлюгюнге толу шагъатлыкъ.

Джазыуну чархы абынганча,
Кетгенча тартыб терсине,
Зулмучугъа тюзлюк табынганча,
Тюшгенед кимни эсине.

Орта Азия бла Къазахстаннга
Къарачайлыланы кёчюрюрге,
Азаб сынатыб хар джаннга,
Халкъны джартысын ёлтюрюрге?

Сталин бла Берия, къоймай,
Зор бла къыстаб джуртубуздан,
Мурдарла, адам къандан тоймай,
Айыргъан эдиле насыбыбыздан.

Къарачай къабырладан толгъанла
Онёрт джылгъа къумлу тюзле,
Ёмюрлюкге джюрек джара болгъанча,
Шагъатлабыз зарауатлыкъгъа бизле!

Мени атам джатады
Къыркъ минг къабырны ичинде,
Къазах кюню мыдах батады –
Атам кёрюнед тюшюмде.

III.

Насыб келди, суу орнуна дегенча,
Халкъ къутулду бугъоуладан, тузакъдан.
Башха болмай, ахыратдан келгенча,
Биз къайтдыкъ Къарачайгъа узакъдан.

Мийик кёкден джылы кюн да тиеди,
Минги Тауну тёппелери джылтырай.
Ёхтем Къобан, эмиликча, келеди,
Къууанч джырын къая тарлада джырлай.

Тилейме джашларынг, къызларынг да
Насыблы, намыслы болурун.
Джарыкъ джансынла джулдузларынг да,
Джукъланмасын Къарачайны оту!

Кече да, кюн да тилек тилейме,
Кёргюзтмесин къадар энди палах.
Ёмюр азатлыкъ, насыб излейме,
Сынатмасын бугъоуну Аллах!

Июнь, 1993 джыл

КЪАРАЧАЙ ТАУЛА

Акъ къарлы мийик таулагъа,
Сабырчыкъ бол да, бир къара:
Чомартды мында табигъат,
Чокъуракъ суула чапыра.

Хар ёзен сайын – гарала,
Кюндюз, кече да къайнайла,
Келген къонакъны чакъыра,
Айран аякъ бла сыйлайла.

Ташкёмюр, багъыр ёзекле –
Джуртуму мелхум байлыгъы.
Къарачай къойну кютерге
Къулач кереди джайлыгъы.

Джылны чагъына бой салмай,
Джашил киелле нарат, наз.
Къалай ариуду Къарачай –
Суратын сал да, назму джаз!

Адеб бла атын айтдырад,
Халал урунуб, тюз атлай.
Джарыкъ кюнлеге джол салат
Таукел джюрек бла Къарачай.

О, Ата джуртум – тау джуртум,
Аланда сени тамырынг,
Сен мени ашхы умутум,
Сеннге къор болсун бауурум!

Март, 1998 джыл

КЪАЧАН БОЛЛУКЪБУЗ АКЪЫЛЛЫ?

Къарачай джашла бирлешиб,
Айыб этмезча бир инсан
Къачан боллукъбуз акъыллы,
Тюз оюм алыб дуниядан?

Чагъырдан иги джутханлай,
Башха адамла болабыз,
Аман шартланы унутуб,
Ашхы муратдан толабыз.

Ант этебиз, ёрге туруб:

«Зарлыкъны кенгде къояйыкъ,
Тенглени биз марамайыкъ,
Къарачайгъа нюр салайыкъ,
Бирлешиб, татлы джашайыкъ...»

Ичкиден баш ачылгъанлай,
Ашхы сёзле эмда антла
Айтылгъан джерде къаладыла.
Ол джашла да биягъынлай,

Къолгъа алыб эски къылыкъларын,
Зарлыкъ этиб, чалдыу салыб,
Бир-бири бла кюрешедиле,
Юреннгенлерича къадалыб.

Къуллукъ амалтын талашыб,
Сагъыш этмей сермешедиле,
Кими таша, кими туура,
Бир орунга ону чабыб.

Январь, 2000 джыл

ХАЛКЪДА БАРДЫ БЫЛЛАЙ АЙТЫУ

Джерлени миллетлеге юлеше,
Этмейим деб кишини мыдах,
Тюзлюкге керти болургъа кюреше,
Оноу этгенди кёкледе Аллах...

Америка джетгенди бир къауумуна,
Австралия тюшдю башхалагъа,
Бирлеге уа - Азияны тюзюне, таууна,
Африканы бергенди къаралагъа.

Халкъла, келиб, бир-бири ызындан,
Юлюшлерин ала, тауусулгъанды джер.
- Джашагъыз, дегенди чекни ызындан
Чыкъмай, ишлеб, тегюб халал тер.

Алай бла халкъла болгъанла юлюшлю,
Джерден къуру къалмады киши.
Болсала да бирле бай, кючлю,
Бошалмады уллу Аллахны иши.

Кьошулмай туруб даулаб кюрешюге,
Бир заманда келди, болуб тилекчи,
Къайдан эсе да джер юлешюге
Кечигиб, джунчуб, тыйыншлы келечи.

Аллах соргъанды анга, сейр болуб:
- Кимсе? Къайданса? Нек кетдинг къалыб?
Оноу этейим, боша да солуб,
Билген билимими, къарыууму салыб.

- Мен туудугъума батыр аланланы,
Кавказ тауланы джаныча суюген.
Къарачайлыла, асыл адамланы.
Мийик сыйларын къуру да керген

Халкъым дуняда азаб сынады,
Джаханимни кезю бла керген.
Азатлыкъны, тюзлюкню да сакълады,
Табылмай анга джакъчы, не тѳре, -
Деди келечи, кечигиб барыб,
Халкъыны аллында тилегин толтура,
Тынгылады Аллах, къулагъын салыб,
Оноу да этди, бютеу эсин бура...

«Аз тюйюлд хазна» таула къойнунда,
Джер сакълаб туруп кеб байлыкъ.
Битимлиди джер Къобан бойнунда,
Гелеу ханслыды анда джайлыкъ.

Минги Тау ёхтем, дуня сейирлик,
Кекню энича, шартыча джерни.
Аллай ариулукъ, аллай мийклик
Сукъландырады къуру да мени.

Джутлукъ этерле кѳбле ол джуртха,
Ариуну болмайд душманлары аз.
Сакъ болмасагъыз, тюшерсиз отха,
Къарачай халкъны уясыд Кавказ»,-

Дегенди, сора джер юлешген кюн
Къарачай халкъны этмейин мыдах
Бергенди бизге аямай кючюн
Бу джандет джерни къудурет Аллах.

Август, 1996 джыл

МИЛЛЕТГЕ САГЪЫШ КИМ ЭТСИН?

Къарачай атлы хар улан!
Кимди бизлени къутултхан
Миллетге сагъыш этген борчдан,
Къыйын болгъанлыкъгъа заман?
Аллах суйсюн сени, алан!
Сагъыш эт да, сынаб къара:
Барды шартыбыз бек аман.
Джюрекге салат ол джара,
Чырмау болад бизге хаман.
Ол да не болады десенг, –
Хар къайсыбыз бирер къая!
Болгъанлыкъгъа тышы субай,
Къоялмай ма аны айтмай:
Ичин билирге излесенг,
Болуб туруп тамам зей.
Ашхы уланла, бирлешиб,
Билек болурну орнуна,
Бири бири бла кюрешиб,
От тюшген кибик къойнуна.
Нек ойлашмайбыз, уланла,
Миллетге керек заманда?
Къачаннга дери барлыкъла
Бир ташха абыныб хаманда
Къарачай миллет, тамадала?

Январь, 2000 джыл

ФАШИСТЛЕ БЛА КЪАЗАУАТДА

Таулу кызла эмда джигит уланла
Чыкъдыла сауут-саба алыб къолгъа,
Джеттенинде керти кыйын заманла,
Ата джуртну фашистледен сакъларгъа.

Къанларын да, джанларын да аямай,
Сермешдиле, къоркъуб, артха да турмай,
Кёб къарачай джашла, тамам

къаджыкъмай,

Кюн батханда совет кърал чекни сакълай.
Джан бердиле аслан кибик сермешиб,
Башхала къанлы джау бла кюрешиб:
Киев, Смоленск, Москва эмда Ленинград,
Ростов, Шимал Кавказ эмда Сталинград,
Башха шахарланы сакълаб джаудан,
Кёкюреклери джылтыраб саугъаладан.
Бардыла сюрюб фашист мурдарланы.
Болушдула азатларгъа джауладан.
Кюн батханда талай хоншу къралланы,
Фашист зорлукъдан тургъан къутулалмай.
Тынчлыкъ табмай Берлинни алгъынчын,
Рейхстагга Совет кызыл байракъ такъгъынчын.
Аны бла да сабыр болуб тохтамай,
Сермешдиле Япон бла къазауатда,
Самурайланы ашхы сопаламай,
Таулула да мычымалла стауатда.

Январь, 2000 джыл

КЪАСАЙЛАНЫ ОСМАННГА

Къасайланы Осман, Къарачайны джигит уланы,
Хурзук элде тууб, ёсюб, тау хауа солугъанса.
Ата джуртнгу сакъларгъа сауут алыб къолунга,
Къызыл Аскерге кеси разылыгъынг бла
баргъанса.

Керек кюнде, къарыуунгу аямай, халал
урунганса,
Къралны ариу шахары Ленинградда
окъугъанса,
Къаджыкъмай, къадалыб окъуб, сен терен билим
алгъанса.
Училищени бошаб, къызыл авчар да болгъанса.

Кърал тамадала Сталин бла Берия, башчы болуб,
Аскерге бичген муратлары халатдан толуб,
Кюн батхан чекде джыйгъандыла бек кёб
аскерчиле,
Аланы бир да аямай къырдыла гитлерчиле.

Белоруссияда Къызыл Аскер тизгининде джау бла
Политрук Къасай улу, сен, аслан кибик сермешиб,
Полкдан къырылмай сау къалгъан алты
нёгеринг бла
Къанлы джауну къаты къуршоуундан чыкъдынг
кюрешиб.

Могилёвчу чегетледе партизан отряд кьураб,
Кесингча ёхтем джашла бла бир иннетли болгъанса.
Белорус тиширыуну, сабийни, къартны кьоруулаб,
Фашист мурдарлагъа уллу зарауатлыкь салгъанса.

Къарачайны уланы- Белоруссияны батыры,
Ариу халинге, акъылынга, тирилигинге базыб,
Партизан тенгле, элчиле, Могилёвну къартлары
Сени суйгенле, туугъан къарнашларынча
джаратыб.

Тенглени алларында барыб,юлгю болуб тургъанса,
Фашистлени бирлешген уллу аскер тизгинлери
Партизан полкунга чабыуул этген сагъатда
Аланы чалкъы биченликни чалгъанча кьыргъанса.

Къанлы джау джыйыннга тюбешиб, къол
джагъалаш болуб,
Тамам къыйын заманда да артха турмай
кюрешиб,
Партизанла, фашистлени шындыкъ этиб
кьырыб,
Киши джаудан кьоркъуб джанламай, къапланча
сермешиб,

Осман, сен, къазауат этиб, джауну онгун алгъанса.
Белорус чегет ичинде ачыкъ джерде – талада,
Фашист мессершмидт отрядны мараб баргъан
заманда
Айрыплан атхан топдан ауур джаралы болгъанса.

Къарачайны джигит уланы, сен джан берген
сагъатда
Партизан тенглеге баш кѣлтюрюб къарагъанса.
Уллу джигитлигинг ючюн фашистле бла урушда
«Совет Союзну Джигити» деген атны алгъанса.

Июль, 2001 джыл

II. ЮЙДЕГИНИ ЮСЮНДЕН

АТАЛА БЛА АНАЛА

Бюгюнлюкде ким да биледи
Джашау бираз кыйын болганын,
Къралда да болумну кѳреди –
Хатачыны заран салганын,
Урунганны хакъы аз болуб,
Ишлеменгенде бочха толуб,
Барды харам хакъгъа узалгъан,
Халал кыйыны бла джашамай.
Тюбейдиле аллай балала,
Ата бла анагъа къарамай,
Орамда кыдырыб айланган,
Сау санларына ырысламай,
Аланы джалларын ашагъан,
Не адеб, не намыс сакъламай,
Къан ичген гыбыча джашагъан.
Нечик болганды джашау алай,
Джамагъат тѳзеди мынга къалай?
Тынчды соруугъа джууаб табхан,
Тамырына терен къарасанг ...
Осал, аман затха къатышхан
Боллукъду, тамамлаб санасанг,
Джаш тѳлюню бириси ондан,
Айыбны кѳбюсю алада
Тюйюлдю. Керти айтхан заманда
Биздеди терслик – уллулада,
Айырыб – атада, анада.

Бир къауум эссиз аналаны
Юйюнден эсе да тышында
Аслам болады айланнганы –
Хоншуда, тийреде, сатыуда,
Узакъ, эм джууукъ шахарлада,
Джармалыкъда, не базарлада.
Аллахны, адамны унутуб,
Дуния малгъа башын бек атыб:
«Къызчыкъгъа джыяма харакет,
Алтын, бриллиант, джашха – алапат,
Кишиде болмагъан «Шевролет»...
Аланы барындан не келсин? –
Болса да хапчюгю мардасыз –
Бошалса, терсине айланыб,
Баласы уа ана джылыусуз.
Нек унутабыз къайсыбыз да,
Межамны ишлеген сагъатда
Тюбю деменгили болмаса,
Оюлмай кѣбге чыдамазын?
Башхасы джокъду хар баланы да
Гитче эм онгсуз сагъатында
Ажымсыз, ариу къараб анга,
Джамагъат джорукъгъа бурмасанг,
Еч болур сыры бузулургъа,
Терсине айланыб бошаса,
Тынч болмаз бютеу джамагъатха
Аны тобагъа къайтарыргъа.
Багъалы атала, анала!
Биз да къарыуну аямайыкъ
Бала акъыл – балыкъ болгъанлай,
Джамагъат ишине салайыкъ.

Элни джумушуна кьошулгьан,
Ишден кьачмай, халал урунган
Джашны эмда кьызны джашаугьа
Джокьду мадар болмай таблыгьы
Адебни, намысны сакьларгьа.

Август, 1997 джыл

ЮЙДЕГИ НЮРЮ

Юйдегини ара багъанасы
Болгъанлыкъгъа уа аны атасы,
Юйню нюрю, керти чуанасы,
Тутхан тутуругъуду анасы!

Ана хатхудан чыкъгъан, хар бала,
Сыйын ёрге тутуб, ариу къара!
Сен къутулмазса ана борчундан,
Тюшюрмей туралсанг да къолунгдан!

Февраль, 1999 джыл

АНАСЫ САУЛА ЁКСЮЗ БОЛМАЗЛА

Джашау турмаз джарыкъ болуб
Къуру да сен сакълагъанча;
Булут басыб, кёк къаралыб,
Оджакъдан къурум акъгъанча,
Къыйынлыкъ келиб замансыз,
Балала къалсала атасыз,
Ана сауда ёксюз болмаз,
Болугъуз анга ажымсыз.
Тынч болмаса да асырагъан,
Ёсерле ала хатасыз.

Февраль, 1999 джыл

АТАМЫ ЮСЮНДЕН

БАЛЛАДА

Хапарымы сабийликден башлайма,
Орта джылдан атлаб барсам да къартха,
Сагъыш эте, джарсыб, кюе джашайма
Хар къуру да дуняда бир затха:

Атам, анам, беш къыз бла юч джашек.
Джете эди азыкь бла харакет
Биз кёбледен насыблык эм башек,
Болуб эркин мал, башха берекет.

Кёрюнеед джашау сют уюгъанча,
Джюрекледен чагъа эди насыб гюл,
Мийик кёкде кече батмай тургъанча,
Кюндюз джерге джарыкь тёкген алтын кюн.

Уруш чыкъды, сора джер тебренигенча,
Кюн тутулду, бузулуб тынчлыкь джашау.
Къап – къарангы тубаннга бёленгенча
Чууакь кёкден къараб тургъан Минги Тау.

Мылтыкь алыб, къарнашым атланады
Къара тенгизни джашил джагъаларына.
Гитлер мурдар, онгума деб, махтанады,
Тынчлыкь бермей, дуняны халкъларына.

Зарауатлыкь ууун бюркюб атады,
Джер, кьабыныб, джанад уллу сермешде.
Къарачайгьа бир кьара танг атады,
Ахырзаман келген кибик тюнкюнде.

Бир офицер, эки солдат кирелле,
Джан алыучу кирген кибик, эшикден.
Ачыуланыб, бёрю тонла киелле,
Мени сермеб атадыла бешикден.

Сталинча, Берияча, башхача,
Адам кьандан тоялмагьан гыбыла,
Къарайдыла, агъачхача, ташхача,
Урлукь кибик кьаяланы шыбыла.

Терк чыгьыгьыз! дейле, джекирелле,
Ачыуланыб, ашыкъдырадыла бизни.
Итле улуйдула, ийнекле ёкюрелле,
Сарын, джылау басханды элибизни.

Мен кьойнунда, анам бир бек джылайды,
Къуруб баргьанчад эл, тийре, арбаз.
Уруш джарасын кьарнашым байлайды,
Къара киеди, ахсыныб, Кавказ.

Зор бла джюклеyle, хабчюклени да,
Къартны, джашны да мал вагонлагьа.
Кёб сабий джылайд джолда, менича,
Къаргьыш айтылад зулмучулагьа.

Джол бизни алыб шаркыгъа барады,
Тауусулмайд учу, кыйры – узакъ.
Хар жан, хар джюрек тубсюз джарады,
Гюнахсыз халкъым сынайды тузакъ.

Бушуу тенгизле бек чайкъалалла,
Толкъун талашыу, оюлады джар.
Бизни ызыбыздан кетиб баралла
Чечен халкъ, ингуш, татар бла малкъар.

Туугъан джерлеринден зор бла кыystайла
Къалмукълула бла Волга немчаны.
Джарлы анала сарнаб джылайла,
Ачдан ёлтюрюб талай баланы.

Орта азия бла къазах къумуду
Къарачай, малкъар кыйрылгъан джерле.
Джокъду сын ташы, аты, тукъуму
Джангыз бирини-сансыз ёлюкле...

Зарауатлыкъда бизни сакълаенг,
Багъалы атам, сен ишлеб къадалыб.
Онгузну, ёксюзню бир бек джакълаенг,
Къайда кёрсенг да инджилиб, арыб.

Сен бу дуниядан джашлай кетгенсе,
Бизни аджалдан къутхара, джакълай,
Анама мени осият этгенсе,
Ахыр кюнюнгде кезюме къарай.

Киши джеринде беш джыл да толмай,
Мен ексуз болуб, атасыз къалдым.
Атам этерин анама сормай,
Осиятынгдан джашау дерс алдым.

Биз, бек азайыб, къайтыб келгенбиз,
Акъ Минги Таудан кёз алмай къарай.
Сени атынгдан салам бергенбиз,
Хар бир баласын джокълайд Къарачай.

Тынчлыкълы джукъла, бизге къайгъырмай,
Атынг унутулмай турлукъду мында.
Къум джелле тохтаб, ачы сызгъырмай,
Гюлле чыкъсынла шош къабырынгда.

Энди халкъыбыз джеринде джашайды,
Насыбдан толу хар ара, хар тау.
Къобан суу да къарачайча джырлайды,
Тюб болуб бизни кёмген душман, джау.

Сен ишлеген юйню сатыб алгъанбыз,
Бек багъалатыб тыбыр ташларын.
Сени кёзюнг бла таулагъа къарайбыз
Сюйген джуртунгда къызларынг,
джашларынг.

Джюрек кюеди – арабыз узакъды
Минги Таудан аяз къагъады сабыр.
Киши джери санга ёмюрлюк тузакъды,
Тюшде кёрюнеди сен джатхан къабыр.

Сен ёлген кюнча бушуудан толама,
Кёзюме кёрюнюб термилген джерлеринг.
Шош ауазынгы эшитгенча болама,
Хапарынгы айтсала тенглеринг.

Ишинги да, халинги да махтайла,
Сени ючюн бизни да эркелете.
Балаларынг, туудукъларынг джашайла,
Санга ушаялсакъ деб, дьгалас эте.

Къолумдан келсе эстелик этерча,
Мер-мер къала ишлер эдим мен сеннге.
Ол ёмюрледен ёмюрлеге джашарча.
Кесинг салдынг эстелик джууукъгъа, тенгнге.

Хар баланг бирер толу юй болгъанды,
Туудукъларынгы саны да аслам.
Къайгъырма, къыйналма, эзилме бизге
Тынчлыкълы джукъла, багълалы атам.

Январь, 1997 джыл

УЛАНЛА

Уланларым Арсен бла Альберт, экигиз,
Неден да багъалысыз меннге сиз.

Къалмаз ючюн менден сизни кёлюгюз,
Ачыкъ болсун арада джюрек сёзюбюз.

Юзюлюр эди сизсиз тукъум сынджырым,
Мыдах кюуге эжиу этеред мени джырым.

Ата-ана этеди кёб ашхы мурат,
Джибермез ючюн бала джашауда халат.

Тилек тилей, къанат бере хаман балагъа,
Излейдиле ёрлетирге мийик къалагъа.

Алгъыш эте тубейдиле ингирге, тангнга,
Ушарын излей баланы джарыкъ чолпаннга.

Ата-ана джюрек бала ючюн тебед,
Аны ючюн кесини тынчлыгъын бёлед.

Биреу джашын юретеди мал кютерге,
Экинчиси юретеди сатыу этерге.

Биреу кюрешеди билим берирге,
Башха – уа ачханы кюлте - кюлте джюрютюрге.

Айланыр ючюн бала алтын ачха джоюб,
Биреу кюрешеди кеси кесин союб.

Джалкъаулукъ адамны насыбха тюбетмез,
Тюзлюкню джолу терсликге онг бермез.

Харам хакъгъа ёч болгъан кесер джолун,
Аманлыкъчы юздюрюр арты бла къолун.

Бюгюлмеген, тюрленмеген чыбыкълыкъда
Не бюгюлмез, не тюзелмез къазыкълыкъда.

Уллу айтханны этмеген чырт уллаймаз,
Онгузгъа болушмагъан сууаблыкъ табмаз.

Кёбдю халкъны ашхы адети, юлгюсю,
Тюзлюк джолду джашауну джарыкъ кюзгюсю.

Халал къыйын ашай эсе, ким да болсун,
Аллай адам берекетден, насыбдан толсун.

Джашнасынла халкъланы ашхы адетлери,
Сынджыр битиб къарнашлыкълны кёгетлери.

Атлагъыз сиз, тас этмей тюзлюкню джолун,
Насыб сизге узатырча алтын къолун.

Ай да, Кюн да нюр джарыкъ тегерле сизге,
Тюзлюк джолну сайласагъыз, разыма экигизге.

Январь, 1997 джыл

САБИЙНИ ТЮЗ ХАЛИГЕ ЮРЕТ

Сабийни тюз халиге бурур ючюн,
Оздурма заманны, эртдеди деб,
Ол уллу айтханнга келир ючюн,
Юч бла беш джылны ортасында кёб
Юрет, керти иш бла сына кючюн.
Махтау бермей кьойма тюз атласа,
Къаты бол, аяма ол терс болса,
Сакъла баланы терс атламладан:
Эринчек, ётюрюк – аурууладан,
Адамлыкъны бек джойгъан – гудудан,
Мардасыз аман затдан – зарлыкъдан.

Декабрь, 2000 джыл

АТА, АНА СЫРЫ – БАЛАДА

Ата бла ана – баланы биринчи кюзгюсю,
Ала ариу халиде, халал атлаб барсала,
Боллукьдула джашауда хар сабийни юлгюсю
Бир ишексиз, бу затдан чыкьгьанды
эртдеден келген
Акьыл сёз: «Ата, ана сыры – балада» деген.

Март, 1998 джыл

УЯДА НЕ КЁРСЕ, УЧХАНДА АНЫ ЭТЕДИ

Юйде ата, ана, орта мамыр болуб,
Адебни, намысны сакълагъан болсала,
Болур аллай юйдегиде уллу насыб,
Балалары терсине кетмей, джарашыб.
«Уяда не кёрсе, учханда аны этеди», –
Деб, бурунгу акъылманла айтханы
Ажымсыз джашауда болур тамам керти.

Март, 1998 джыл

III. АРИУ ХАЛИГЕ ЮРЕТИУНЮ ЮСЮНДЕН

УЛЛУДУ УСТАЗНЫ БОРЧУ

Бисмиллах деб, сабийле арбаздан чыгыбы,
Болалла джолоучу узакъ, кыйын джолгъа.
Талпыйдыла, уллу болургъа ашыгыбы,
Джашауда энчи сокъмакъ салыб башларгъа –
Школну босагъасындан таукел атларгъа,
Илму бла билимни эшигин ачаргъа.
Ала тубейдиле биринчи устазгъа
Устаз, борчлуса джарыкъ джолну ачаргъа,
Джашауунг керти кыйын болгъанлыкъгъа,
Джаш тѣлюню сен ёмюрлюк кюзгюсю,
Джокъду аланы сеннге джетген юлгюсю.
Тынч туююлдю сеннге ол борчну толтургъан
Англайдыла аны сабийлени табханла –
Ата, ана, башха адамла бары да.
Билмейме, ол затны къачан англарла
Бизни къралда оноу этген тамадала.
Устаз, сен джетерсе мийик дараджагъа
Сохталарынг болса сени онг кѣзюнг,
Халинг, нюрюнг терс болуб, тюртмесенг
джаргъа
Эрите билсе, джюреклерин джумушакъ
сѣзюнг.

Август, 1997 джыл

БИЛИМ ЭТИМДЕ

Ата, ана кюч бла джашасанг,
Хар неда ашхы, аламатды.
Тамблагъа сагъыш этиб къарасанг,
Джашау тутушду, къазауатды.

Къарачайда уа айтыу барды:
«Билеги кючлю бирни джыгъар,
Билими кючлю мингни джыгъар»
Дагъыда бир акъыл сёз хакъды:

«Билим бир ат болуб да чабар,
Бир къуш болуб да кёкге учар».
Бу затла хаман эсде болуб,
Билим ёсер ючюн не къадар,
Эринме! Эт башынга мадар!

Февраль, 1999 джыл

БИЛИМДИ БАЙЛЫКЪ

Бардыла кюрешгенле къадалыб,
Бай болалсакъ деб, тырнакълаб, джыртыб.
Тыйыншлыды ала эсде тутсала –
Билим, байлыкъдан сыйлы болгъанын.
Керек эди иги ангыласала
Аны базарда сатылмагъанын –
Къадалыб окъусанг табылгъанын.
Байлыкъ тауусулур, кѣбге бармай,
Билим кетмез сенден джанынг саулай.
Бусагъатда кърал болумгъа кѣре
Джожьду анга тыйгъыч боллукъ, тѣре.
Къагъыт сатыб алыргъа болурса,
Кесинг а билимсизлей къалырса.

Январь, 1999 джыл

МЕН ИЙНАНМАЙМА!

Мен ийнанмайма алай айтханнга:
«Джаш тѐлю джоюлду. Джокьду мадар
Сѐз айтыргъа да терс атлагъаннга...»
Огъай! Джокьду мадар алай болургъа!
Джаш тѐлю бек хазырды джараргъа –
Джумушха керек кюнде чабаргъа,
Къыйынлыкъда, зауукълукъда къараргъа.
Ариу айтыб, эритиб айыртсанг,
Джюрекге ариу сокъмакъ салалсанг,
Айта, юрете билсенг алагъа,
Сен этмей ташны ташха ургъанча.
Хазырдыла ала терк чыгъаргъа
Минги Таугъа – эм мийик къалагъа,
Керек болса ол зат Къарачайгъа,
Элни, джамагъатны джумушушуна.

Август, 1997 джыл

ШКОЛУМ – ЭКИНЧИ АНАМ

Багъалыса сен менге
Школум – экинчи анам,
Сен Минъи Тауча миик
Ал менден исси салам!

Школум – экинчи анам
Сенсе кёзюмю ачхан,
Школум – экинчи анам,
Башыма билим салгъан.

Сен болмасанъ, школ анам,
Кёзлю сокъур болурем.

Сен болмасанъ, школ анам,
Джашау джолсуз къалырем

Сен болмасанъ, школ анам,
Билим къайдан алырем?
Сен болмасанъ, школ анам,
Тилли тилсиз болурем.

Школум – экинчи анам,
Окъуу – билим уясы.
Сенден башланады хар
Джетишимни башламасы.

Январь, 1961 джыл

ДЖАНГЪЫ ДЖЫЛ КЕЛЕДИ

Джангъы джыл да келеди
Джерге нюрюн кенъ чача,
Урунады халкъыбыз
Джаш тѣлюге джол ача.

Школубуз да хазырды
Джангы джылгъа тюберге,
Сакълайдыла сохдала
Уллу къуанч этерге.

Кѣз къамата къубулад
Бизни омакъ ёлкабыз,
Келтирликди саугъала
Бизни чомарт аккабыз.

Уялмайбыз тюберге
Татлыхурджун аккагъа
Бек къадалыб окъуйбыз
«Бешле» ала саугъагъа.

Декабрь, 1961 джыл

IV. ШАХАРЛАНЫ ЮСЛЕРИНДЕН

МОСКВА ШАХАР

Москва, – Эресейни джюреги, ара шахары,
Сени билмеген джер башында бир инсан болмаз.
Москва, – Ата джуртну джаны, тини, кёз чырагы, –
Сени суймеген къралда хазна адам табылмаз.

Уллу джумушну башлаб, ол тынмазча болса уа,
Болушлукъ излеб, ара шахаргъа джол салама.
Биринчи борчха санаб, Кремлде Къызыл
майданнга
Барыб, тансыкъ алыб, джюрек рахатлыкъ табама.

Алайда сюелсенг сейир затны кёресе къараб:
Кёз алдагъан джуддузланы накъут – налмазча,
Алтын клисала, кёзню къаматалла джылтыраб,
Бек тамашады къараб ариулугъундан тоймазча.

Москва! Сагъыш этеме, сеннге тенг табмайма
Сау дуняда, башха къраллада, шахарлада.
Барсам, джумуш тындырыб, разы болмай
къайтмайма.
Ара шахар! Ышанама санга хар заманда!

Июнь, 2001 джыл, Москва

САНКТ – ПЕТЕРБУРГГА

Ата джуртну эм ариу шахары,
Ересейни Петр Биринчи ачхан
Европагъа тенгиз терезеси –
Патчахны къралгъа этген мадары.

Тургъанса сен болуб ара шахар.
Окъчады тюз, ариу орамларынг,
Музейле бла эсгертме – къадар,
Кёз алдайла омакъ фантанларынг.

Сени алтын къанатлы асланларынг
Тишлери бла кёпюрлени туталла,
Джезден къуюлгъан эмилик атларынг –
Тулпар джашла джюгенлерин тарталла.

Мермер бла бегиб къыйырлары
Сабыр агъад терен сууунг Невада.
Гокга ханс бла джасалыб оюлары
Биринден бири алаамат парклада.

Бир да кёбдю шахарда къобанларынг,
Бек сыйлы илму, билим къалаларынг
Акъыл бергенд къарачай уланлагъа,
Ала кибик джигер таулу къызлагъа.

Баргъаным сайын шахарны тансыкълаб,
Турурум келеди хаман къучакълаб.
Кеталмайма туугъан джерге сени къоюб,
Хазырма мен джангъыдан башларгъа окъуб.

Март, 1996 джыл, Санкт – Петербург

ДОНДАГЪЫ РОСТОВГЪА

Таулу миллетле, патчахдан зорлукъ кёрюб,
Таш машокга джыйылыб тургъан заманда;
Сен революция, Совет власть джаллы болуб,
Бизге джакълыкъ этиб тургъанса хаманда.

Шимал Кавказгъа ара шахар болуб,
Кёб ашхылыкъла этгенсе таулулагъа:
Окьюу , билим, кьюрулуш ишлеге болушуб,
Билек болгъанса инджилген джарлылагъа.

Ростов! Шимал Кавказын воротасы
Ата джуртха чабхан къанлы джауладан
Сен, кёкюрекни тиреб, кьюруулаб тургъанса,
Ётдюрмезге излеб Кавказ тауладан.

Эки джюзден асламыракъ къарачай улан
Къаруу аямай, душман бла кюрешиб,
Джигитле, сени азатлаб, кюркъмай джаудан,
Джан бергенле, тулпарлача сермешиб.

Тургъанса хаманда таулулагъа джараб,
Сенде окьюб, огъары билим алыргъа,
Фахмулу, илму даражалы болургъа,
Онглу, онгсузгъа кереклисича къараб.

Энтда болгъанса джангъыдан ара шахар
Юг федерал округга – Шимал Кавказгъа.
Мен ышанама: энтда табарса мадар
Миллетле арасы тынч, мамыр болургъа!

Август, 2000 джыл. Ростов – на – Дону

КЪАРАЧАЙ ШАХАРЫМ

Ёхтем Кавказ таулары ортасында
Орналганса сен, Къарачай шахарым,
Къобан бла Тебердини джагысында –
Талай миллетни ара багъанасы –
Джуртунгду мингле бла джылла джашагъан
Тюрк тилли аланлары эски уясы.
Джаным эм тиним, Къарачай шахарым!
Билим бла илмуну мийик къаласы.
Хар заманда джаш тёлуге, миллетге
Теренди устазлары магъанасы.
Джаным эм тиним, Къарачай шахарым!
Сени джигит эм ётгюр уланларынг
Уллу Ата джурт къазауатда тири
Сермешгендиле, аямай жанларынг,
Бойсунмайын гитлерчи душманлагъа,
Тёкгендиле фашистлени къанларынг.
Тереклеге бла гюллеге бёлениб,
Джашнаб турганса омакъ, алан шахар.
Сталинни къаты буйругъу келиб,
Онтёрт джылны мууал болдунг, джокъ мадар.
Ийнаныгъыз, жангыдан жарыкъ жанар
Джетегейли джети джулдуз башында!
Миллетни бир иннетге джыйса шахар
Сюйген бла сюймегенни ортасында.
Кючлю къолда болур сюрюучю таякъ –
Джанлы чабмаз стауатха ол заманда.

Октябрь, 1998 джыл

V. УРУНУУНУ ЮСЮНДЕН

УРУНУУ НАСЫБДЫ

Къарачайда аллай айтыу барды:
«Эртде тургъанны эркек аты тай табар».
Бир къауум ангысызла кертда деб,
Эртденбла къараргъа баугъа чабарла.

Ёзге адам танг ата ёрге къобар,
Халал урунуб, ырысхы табар,
Башына этген мураты толур,
Тынчлькьсыз джюреги рахат болур.

Август, 1997 джыл

ИШЛЕМЕГЕН – ТИШЛЕМЕЗ

Джашауну баш тутуругъу – урунууда.
Ол себебли айтылгъанды Къарачайда:
«Ишлемеген – тишлемез». Ол заманда
Джаш тёлю юренир халал урунургъа,
Ата бла ана, юлгю болуб, хаман да
Баш алдамай ишлеселе кеслери да.

Июль, 1996 джылы

ДЖИГЕР ЗВЕНО

Сизни звено хар не тюрлю ишледе да алчы болуб,
Алгъан борчугъуз да хаман артыгъы бла сизни
толуб,
Джигитле алчы джашла эм алчы къызла, - сафха
туруб,
Саугъа алыб. Алчы болургъа кюч берген къызыл
байракъ
Сизге келгенд. Джеригизде хар заманда
джашнайдыла
Кёк сабанла. Сизде силосха къазылалла кёб орунла.
Сау бол, джигер алчы звено, джокъду иште
сизге джетген,
Болмагъанды бизни элде бир да сизге тенглик
этген.

Январь, 1961 джыл

АСХАКЪЛАНЫ АЛИЙНИ ДЖАШЫ АМЫРГЪА

Къаджыкъмай окъуб, терен билим алгъанса,
Кесинги аямай, тулпарча урунуб,
Ауругъан адамладан разылыкъ табыб,
Эресейге белгили дохтур болгъанса.

Адамланы эм багъалы джери джюреги,
Сени билиминге базыб, бой салгъанды.
Къабыл болуб бизни миллетни тилеги,
Амыр Къарачайны Авиценасы болгъанды.

Сабыр халили, ашыкъмай не джунчумай
Адамны саулугъун бек терен тинтесе,
Джарсыуу болгъанны: кимни, къаллай?
Халат иймей, дженгил белгили этесе.

Хар бир джерден джашла, къызла, аккала,
Аладан артха къалмай да аммала
Сени колунга мыллык атыб джетелле,
Тирилиб, сеннге разы болуб кетелле.

Къаты ауруб, баралмагъан адамлагъа
Кече, кюн демей, элlege, сахарлагъа -
Къарачайгъа – терк огъуна джетесе,
Инджилгеннге болушлыкъ этиб кетесе.

Миллетге кирген уллу къыйынынг ючюн
«Эресейни махтаулу врачы» атны алгъанса.

Къарыуунгу аямай , пил кибик кюрешиб,
Бек кёб адамны аякъ юсюне салгъанса.

Таулуланы таурухда айтырча уланы,
Уллу болумунг, мардасыз терен акъылынг!
Бизни миллетге сингенди керти къыйынынг,
Аланла кёлтюрюрге билселе сыйынгы.

Май, 2001 джыл

СУЮНЧЛАНЫ ЮСУФНУ КЪЫЗЫ СВЕТЛАНАГЪА

Таза хауа солуб, Кавказ тауланы кьойнунда
Алан юйюрге тууб, ёсюб адам болганса.
Сен, гитчеликден тырмашыб, Къарачай шахарда
Къадалыб окъуб, терен билим алганса.

Эртдеден кеси кесинге кыйын борч салганса,
Кече – кюн демей кюрешиб китабланы окъуб,
Бек онглу алимледен дерс эмда юлгю алыб,
Сен Ставрополь шахардан дохтур болуб
кьайтханса.

Къайтыб келиб джанынгдан суйген джуртунгда
Джюрекге къараган дохтур ишге бой
салганса.

Миллетни киндигинде – Къарачай шахарда –
Саулай республикагъа белгили врач болганса.

Ауругъан, инджилген инсанны кьргенлей
Кыйынынгы аямай, кючлю багъаса,
Анга кёзюнг, къолунг, дарманынг джетгенлей,
Мычымай, бек дженгил аякъ юсюне саласа.

Кече – кюн да къазауат этиб, къадалыб,
Кёб адамны ёлюмден кьутхарганса.
Арымай талмай, къарыусузланы багъыб,
Джамагъатха сен ажымсыз джараганса.

Халкъгъа джарагъан сени джигит джанынга
Ауругъан, сау да Аллах бла разы болсун!
Кссинги, юйдегинги эм джууугъунгу –
Барынгы да этген муратларыгъыз толсун!

Август, 2001 джыл

VI. СЮЙМЕКЛИКНИ ЮСЮНДЕН

ДЖЮРЕК ДАРМАН

Сенсе, ариум, меннге джюрек дарман
Озгъанлыкъгъа арадан талай заман,
Эсимдеди ариу, татлы сёзлеринг,
Джумшакъ ауазынг, акъыллы кёзлеринг.

Сени сууутханлыкъгъа ётген заман,
Мен бир кюнню да унутуб кьоймайма,
Тансыкълаб излейме кёрюрге хаман,
Къараб сени къарамынгдан тоймайма.

Болмаз, тейри, саулай джерни башында
Бир адам да менича сени суйген,
Мёлекча кёрюнесе кёзюме сен
Башха тиширыуланы къатында.

Сен алай нек ашыкъдынг уя этерге
Мен Питерден билим алыб къайтхынчын?
Кесинг танымагъаннга бардынг эрге,
Тюгел акъыл – балыкъ да болгъунчу.

«Сабыр тюбю сары алтын» дегенлей,
Сакъламадынг, рахат болуб, бир кесек,
Хазыр болдунг келечини кёргенлей,
Сен арт джашауунга этмей эсеб.

Алай болуб Аллахны да буйругъу,
Экибиз бирге болурну орнуна
Башха – башха уяла да къурадыкъ
Кёлкъалды болуб, разылыкъны орнуна.

Октябрь, 1996 джыл

КЕРЕКДИ БИЗГЕ БИР МАДАР

Адам кьолу бла бичгенча,
Къалай субайды санларынг,
Тамам титилген мамукъча,
Бир бек джумушакъды кьолларынг.

Къундуз къуйрукъча, къашларынг,
Кёмюрча, къара кёзлеринг,
Минги Тауча кёкюрек башларынг,
Мардасыз татлы сёзлеринг.

Джюрек джаууму ашайла,
Къоймайла мени джашаргъа.
Болмазмы бизге бир мадар
Джазыуну бирге кьошаргъа?

Август, 2000 джыл

ЭКИ ИЛЯЧИН

Тюшгенди бир сейир иш мени башыма:
Эки ариу илячин кьоннгандыла кьатыма.
Тум къара: къашла, кёзле, чачлары;
Кёк кёзлери, сары чачы, эм къашлары,
Биринден бири акъыллыды башлары.
Ариулукъларына джокъду мени сёзюм,
Экисине да бир бек къарайды кёзюм.
Ай аланы уа сиз бир къараб кёрсегиз,
Неда адамлыкъларын сынаб билсегиз,
Бек кыйналлыкъсыз кёзюгюзню алалмай,
Бутла кьалтыраб, кьатларына баралмай.
Джюрюгенлери сууда къайыкъ джюзгенча,
Алагъа уа башха джашла къарасала,
Кёреме джюрегимден чимдеб юзгенча.
Сюймейме кьатларына джууукъ барсала.
Ариу лячинле! Сакълайма джашау джолда
Сизни биригиз бла джолоучу болургъа,
Сайлау сиздеди. Меннге айтыгъыз, марджа,
Табайыкъ мадар муратыбыз толургъа.

Август, 2000 джыл

ДЖАНГЪЫЛМА

“Тууар алсанг, таныгъанынгы ал,

Танымай эсенг, талгъырын ал”

Деб Къарачайда айтыу барды.

Джангылсанг, къайгъырма, ол тууарды.

Къатын аллыкъ болсанг, джангылма,

Сабыр бол, керти иште ашыкъма.

Джашау нѳгеринги терк айырма,

Кѳб затха эс бѳлюрге унутма.

Алгъы бурун кеси болумунга къараб,

Башынгы алдамай, керти багъа да бер.

Ариулукъдан эсе да адамлыкъны мараб,

Узакъдагъын къой да, къатынгадагъын да кѳр.

Сеннге къыз теджегенле кѳб болур,

Кѳб ауузла ѳтюрюкден толур.

Аладан да кесинг болуб обур,

Эм керти тенгингден изле огъур.

Джалгъан келечиге ышанма,

Кука, тюлкю лагъымгъа алданма,

Базар хапаргъа уллу ышанма,

Керти затны айтханнга къыйналма.

Джюрегинг келишген бирни мара,

Къыз сени сюемиди, анга къара.

Джангылмазча да барды бир амал-

Анасына къара да, къызын ал.

Февраль, 1999 джыл

VII. АЛГЪЫШЛА

КЮЕУГЕ

Келигиз, бу бал аякны кьолгъа таукел алайыкъ,
Къууанча алгъышланы халал джюрекден

айтайыкъ:

Аллах быллай чурумланы бизге аямай берсин,
Джангы кюеу да бу юйге огъур аякъ бла кирсин!
Игиликле бери, аманлыкъла кери болсунла,
Сюймегенлери, сокъураныб, суймекликден

толсунла!

Джангы джаратылгъан юйдеги уа насыблы

болсун,

Эки джаш адам да сыйлы эм хурметли турсунла,
Джашагъан арбазлары джашла бла кызладан

толсун!

Бир – бирлерин ангылаб джашар кюнлери кёб

болсунла!

Кюеу а бу юйге огъурлу джаш болуб кьошулсун!

Келин баргъан джеринде кызны орнун да

толтурсун,

Бал аякъ, биз сени, разы болуб, кьолгъа алайыкъ
Бюгюн айтылгъан алгъышланы къабыл

болгъанларына,

Биз барыбыз да тамам керти шагъатла болайыкъ.

Июль, 2000 джыл

ДЖАНГЫ ТУУГЪАН САБИЙГЕ

Дуниягъа джангы туугъан бала
Огъургъа, игиликге туусун!
Аллах туугъанындан эсе да
Джашауундан къууандырсын!

Сабийни анасы, атасы
Балаларындан къууансынла,
Кёрмесинле аны хатасын,
Джюрекле рахатлыкъ табсынла.

Бу баланы ашхы иннети
Джетсинн хурметн, берекети,
Юйдегиден озуб, сау джуртха
Бизни миллетге, джамагъатха!

Бюгюнлю айтылгъан алгъышлагъа,
Адетде джюрюген къууанчлагъа
Биз да керти шагъатла болайыкъ,
Ол да джетсин ашхы муратлагъа!

Август, 2000 джыл

КЕЛИНГЕ

Келин, ма, бу юйге, тийреге огъур бла келсин,
Аллах игиликни бизге ёлчёмей берсин!
Бу арбазда кьюуанч, той, тамаша тохтамасын,
Кир иннети болганны этген мураты толмасын.

Аллах амин десин файганбарны тилегине.
Арбаз сабийден толсун, берекет эркин болсун.
Салкынлыкь кьонмасын, келинибиз,
джюрегинге.
Эки джууукь бал бла джауча джарашыб
джашасынла.

Келинчик ышарыб тюбесин кьонакьгья,
Аямасын, чомарт болсун ашха, хантха.
Джаш юйдеги айтырча болсун джомакьда,
Ашхылыкь келсин юйге, джууукьгья, халкьгья!

Топпа – толуду кьолубузда бал аякь
Аны биз огъургья таныб алайыкь!
Ашхы адетлени унутмай тутаса,
Миллетибиз, санга кьурман болайыкь!

Июль, 2000 джыл

VIII. АМАН ШАРТЛА

КЕРЕКСИЗ АМАН ШАРТЛА

Башха миллетледе хазна болмагъан
Барды бизни миллетде тюрлю затла,
Биригиб, татлы джашаргъа къоймагъан,
Заран болгъан, керексиз аман шартла.
“Аланы бири не затды?” – деб сорсанг:
Адамгъа он кере игилик этиб,
Онбиринчини сен эталмай къалсанг,
Ангыларыкъ туююлдю акъылы джетиб.
Ол дерт къайтарыргъа да кюрешеди,
Игиликлени барын да унутуб,
Сени кесини джаууча кѳреди,
Огъайы болмайды къоялса, джутуб.
“Къыйын” болса да хатерни ангылагъан
Нек унутургъа керекди ол адам,
Ары дери этилген ашхы затланы
Джангурча кѳкден джаумагъанын хаман,
Халатла табар эдиле кечмеклик,
Бир не эки адам болуб къалсала.
Алагъа айыб этмей не этейик,
Миллетни хурметин джоюб барсала?

Май, 2001 джыл

АДАМНЫ ЁМЮРЮ АСЫРЫ КЪЫСХАДЫ

Адамны ёмюрю асыры къысхады,
Халат этиб, ызына тюзетирге.
Адамны ёмюрю асыры къысхады
Заманны сагъыш этмей ётдюрюрге.
Адамны ёмюрю асыры къысхады,
Аманлыкъ этиб, азабын чегерге.
Адамны ёмюрю асыры къысхады
Джууукъ тенгни разы этмей кетерге.
Адамны ёмюрю асыры къысхады,
Зарлыкъ этиб, бюреуге чырмау болургъа.
Адамны ёмюрю асыры къысхады
Урлаб, харам хакъны ашаб джашаргъа.
«Нек болады алай ?- деб сорсанг меннге,
Алайды айтырыкъ джууабым сеннге:
«Аман адамны заманы къалмайды
Бир инсаннга да игилик этерге ».
Керекди барын эскериб джашаргъа:
Иннет таза болуб, халал урунуб,
Онгсузгъа да, мадар барча, болушуб,
Кеси къыйынынгы рахат ашаргъа.
Тыйыншлыды аманлыкъны орнуна
Башынъа игилик тилеб Аллахдан,
Кишиден гюнах алмай бойнунга
Джашаб кетсен, бу джалгъан дунияда.

Май, 2001 джыл

КЕРИ БОЛСУНЛА АЛЛАЙ ТЕНГЛЕ

Кенг болайыкъ аллай тенгден
Кесинден онглу адамны
Кёлтюрюб, чыдаб болалмай:
“Ол не бла артыкъды менден?”- деб,
Къаны тюрлениб сёлешген.
Махтаула санаб кёзюнгден,
Ызынгдан бедишле тизген,
Кеси кесине сый берген,
“Мен!” - деб кёкюрегин тюйген.
Бир сагъыш этейик терен –
Ол кимни сыйын тюшюред?
Миллет аллында баргъанны,
Неда кесини – зар адамны?

Январь, 2000 джыл

КЪЫЗГЪАНЧ

Къарачайда бир айтыу барды:
«Къаратон адам малдан тоймаз»
Бу айтыу – къызгъанчлыкъны шарты.
Къызгъанч ачхадан а тоймаз,
Кече, кюн дыгаласын къоймаз,
Рахат болуб кече джукъламаз.
Ырысхы не къадар болса да,
Бир адамгъа хатер эталмаз.
Ачхасы не эркин болса да,
Керти тенгни сатыб алалмаз.
Ол ёрге – энгишге чабса да,
Билек болур адам табалмаз.
Нек англамайды къызгъанч аны –
Тенг тутхан, халкъын сюйген улан
Дуния малдан сыйлы болгъанын,
Керек кюнде аллай адам
Миллетден разылыкъ табарын.

Октябрь, 2000 джыл

ЗАРЛЫКЪ

Акылы теренни ангысы джетер
Кесинден онглогъа этмезге зарлыкъ.
Ол кеси ёмюрю джашаб да кетер
Кишиге да джюреги этмей тарлыкъ.
Ийнаныгъыз анга, джамагъат, ажымсыз

Акылы кысха, болады огъурсуз.
Аны кёзю дуня малдан да тоймаз,
Кесинден онглуну кёрюб да болмаз,
Акыллыгъа зарлыкъ этмей да къоймаз,
Тынчлыгъы бузулуб, кече джукъламаз.

Октябрь, 2000 джыл

АДАМНЫ КЁЛЮНЕ ДЖЕТГЕН КЪЫЙЫНДЫ

Джашау алай джаратылгъанды –
Адамны кёлюне джетген къыйынды.
Къолубуздан келген зат болмаса да,
Оноу этгенни къоймайбыз хаманда:
Кюн исси болса, нек иссиди, дейбиз;
Сууукъ болса, аны да джаратмайбыз,
Джангур джаумаса, Аллахдан джауум
тилейбиз,
Джаууб турса да, разы болалмайбыз.

Май, 2001 джыл

IX. ТЁРТТИНГИЗЛЕ

***

Ангысыз устаз билимни чайнаб, хазыр этиб,
Сохтаны ауузуна кьабдыдыргъа мадар излер,
Асыулу устаз, кыйынын аямай, кюрешиб,
Билимге кеси ангысы бла джетерча этер.

Август, 1998 джыл

Джашауда тыйыншлы орун табар ючюн,
Къадалыб окургъа керекди хаман,
Хар адам аямай къыйынын, кючюн:
Эринчекге кечюу салмайды заман.

Август, 1998 джыл

* * *

Къарачайны суймеген кёбдю, этелле зарлыкъ,
Кир джагъаргъа кюрешелле, табмайдыла
тынчлыкъ.

Тюзню ётмеги тюзде къалмаз, тёзген тёш ашар,
Миллетим джуртунда ёмюрлюкге рахат джашар.

Май, 2001 джыл

***

Адамгъа игилик этген тынч болмаз,
Алай болса да ашхы мурат этген,
Керти кёлю бла тырмашыб кюрешген
Бичген муратына да джетмей къалмаз.

Январь, 2000 джыл

***

Сени бла кьайры да джолоучу боллукьма,
Джерни этегине дери да барлыкьма.
Арысам да, аурусам да мен ышанама,
Адамлыкь этеринге толу базама.

Июль, 2001 джыл

* * *

Ашхы болурун излей эсенг баланы,
«Тохта, тыннга!» гитчеликден юрет аны.
Чыбыкълыкда ийилмесе айтханынга,
Къязыкълыкда ауурлукъ салыр ол саннга.

Август, 1997 джыл

* * *

Сени төгерегингде адамла,
Сюйселе, адамлыгъынга базыб,
Мени акъылым бла бу джашауда
Болмаз, эшта, андан уллу насыб.

Август, 2000 джыл

* * *

Шимал Кавказда бир да кёбдю чегетле
Тау хауаны ажымсыз таза этген.
Эркиндиле ичинде чегет кёгетле,
Насыб табмаз чегетни аяусыз кесген.

Июль, 2001 джыл

* * *

Болур ючюн джашау керти тамаша,
Биргенгде адамла бла алай джаша:
Бюгюн шохунг тамбла джаунг болмазча,
Керти джаунг сени шохунг болурча.

Июнь, 2000 джыл

* * *

Ашхы адамгъа игилик этсенг,
Ол кеси ёмюрюне унутмаз,
Аманнга уа, сен ашхылыкъ этсенг,
Сакълама, игилик бла къайтмаз.

Январь, 2000 джыл

* * *

Мадарынг бар эсе, болушмай кьойма онгсузгья!
Ол этген хатеринги унутмаз джашауунда.
Сенден сора да табылырла онглугья
болушургья,
Кеси да игиликни унутур кьысха заманда.

Май, 2001 джыл

***

Совет адам космосха учуб барыб келгенди,
Бу алакат хорламгъа Совет Союз джетгенди.
Джаша! Джашна! Юлгю бол джер башында
къраллагъа!
Энтда да джет, андан да алакат хорламлагъа!

Апрель, 1961 джыл

* * *

«Диктатура джашаугъа уллу заранды,
Демократия ашхыды» – дединг
сакълатдынг,
Миллетни алдай – алдай тамам арытдынг,
Экинчи биринчиден да нек аманды?

Июль, 2001 джыл

* * *

Къарачай джуртха къонакъ келди узакъдан,
Патчах болургъа дыгалас этди, кюрешди,
Ол этмеген анты къалмады, сёлешди...
Не келсин, энгда миллет чыкъмады
тузакъдан.

Июль, 2001 джыл

Къарачайда бардыла кёб гара суула,
Эт бишген къазанладача къайнаб чыкыгъан.
Сыртлада таймай ойнайдыла ариу буула,
Кёз алдайдыла гюллери кюйюзча чакыгъан.

Июль, 2001 джыл

***

Джамчы алыб джангурну ызындан кьуума,
Тындыр этиллик джумушну заманында.

Бюгюн баджарлыкь ишни тамблагъа

кьойма

Алай болса, джарсымаз турмуш хаманда.

Май, 2001 джыл

***

“Тиширыу” деген сёз терен магъанады:
Ол сёзде – кызыны сыйы эм тазалыгы,
Эгечни кърнашха багъаналыгы,
Ана бла хар юйню насыбдан толгъаны.

Август, 2000 джыл

***

Къызны сыйы – эм уллу байлыгъы,
Аны сакълагъан болур насыблы,
Терк огъуна тас этген – къыйынлы.
Анга ол сый ёмюрю къайтырмы?

Август, 2000 джыл

Сюймекликни кючю уллуду:
Акыллыны акъылын алыр,
Ангысызгъа уа ангы салыр,
Сюе билмеген джангыз къалыр.

Июль, 2000 джыл

* * *

Сюеме дединг да, суйдюрдюнг,
Суймейме дединг да кюйдюрдюнг,
Ёлеме дединг да, ёлтюрдюнг.
Бир кёбдю сени ётюрюгюнг.

Август, 2001 джыл

* * *

Къарачайда айтыу барды: «Таукел джаннга
нюр джауар»
Сен таукеллик эт да, суйген кызынгы кёб
марама.
Сакъ бол, джашау тарды. «Марагъанны
къарагъан алыр».
Кеси ангтылаб, санга чабыб келликди деб
къарама!

Август, 2001 джыл

***

Хар адам да сюеди къызны ариуун,
Алайа кѣб джашла унутуб къоялла –
Ариуну уа кѣб аурууу да болурун,
Ала кеч болгъандан сора эс джыялла.

Июль, 2000 джыл

***

Джашагъан джашауумда ашаб тургъанма хант
Айтылыб тургъан шахарлада, хант юйледе,
Бир да кёрмегенме, этеме сизге ант,
Анам этген джылы гырджындан татлы хант.

Февраль, 1999 джыл

* * *

Меннге бир уллу маске чабады арымай
Саггыш этеме, билмейме: Ол не излейди?
Этген ишими этеме, анга къарамай,
Аны джюреги уа джарылады, тѣзмейди.

Июнь, 2001 джыл

* * *

Барама ауушдан аууб Нарсанагъа
Солургъа эм саулугъума къаратыргъа.
Ол бир да керекди урунган адамгъа –
Джашаугъа бир кесек джашау кьошаргъа.

Июль, 2001 джыл

Сатыучу кыйын ишти ,джашаугъа керек,
Ол джумушну эте билген да тынч болмаз.
Саталла кёлек, кюрек, элек эм челек ...
Джангыз адамлыкъны сатарга джарамаз.

Август, 2001 джыл

* * *

Къобан суу, Къарачай тауладан башланыб,
Ашыгыб барады Къара тенгиз таба.
Къолумда джарам башлагъанды ашланыб,
Къобан джагъада сокъур чибинле къаба.

Июль, 2001 джыл

***

Къобан сууда чабакъла - форелди атлары.
Къыйынды аланы сууда кюрешиб тутхан.
Татлыды татыулары, ариуду сыфатлары,
Тынчды хазырны уа джауда бишириб
джутхан.

Август, 2001 джыл

Джашау джашаб кетген кимге да кыйын
тюдю,
Аны ючюн киши да сенге бюсреу этмез.
«Иги адам» атха уа не болган тынч тюдю
Иги ёлсе, аны аты эсен кетмез.

Август, 2001 джыл

* * *

Атынг да Огъурлу, халинг да огъурлу,
Сен къайдан чыкъдынг бу арбазгъа, ариу
къыз?

Дунияда сенден иги адам болурму?
Сени атынгы биз таурухда айтырбыз.

Июль, 2001 джыл

Унутмайыкъ: «Кюлме джашха, келир
башха»

Деб эртдеден келген бир айтыу болгъанын.
Сорур амалтын тутхан ишин терс этген
Муратына толу джетмей къалгъанын.

Июнь, 2000 джыл

* * *

“Этерикме!” – деб, ант этиб кюрешме
Сен керти къолунгдан келмезлик затны,
Ауузунг бла къошакъланыб семиз кесме –
Табарса эрлай “ётюрюкчю” атны.

Январь, 2000 джыл

* * *

Ётюрюкчю ант этерге ёч болур,
Аны бла башынгы алдаб сёлешме,
Аллайны хапары шагъатдан толур,
Анга ийнаныб, сен алай кюрешме.

Январь, 2000 джыл

Джаншакъ адам кишиге тынгыламаз,
Сёлешиб турур, хазна тохтамаз.
Сагъыш этерге ол заман табмаз,
Миллет ортасында сыйы болмаз.

Август, 2000 джыл

***

Аманлыкчы этгенин билиб этер,
Ортадан хазна заманда озмайын
Кирли иннети да кенгде къалмайын,
Этген аманлыгы башына джетер.

Июль, 2000 джыл

Аллах адамгъа тилни нек бергенди?
Бир – бири бла сёлёшиб англашыргъа.
Тил этиб тенглени харам этмезге,
Хайуандан онглу болуб, татлы джашаргъа.

Август, 2000 джыл

* * *

Джутлукъ этиб, бет джоюучу болма:
Ол адамны сыйын бек тюшюред.
Кёлкьалды болуб, адамгъа дерт тутма:
Ортада къайгыны ол бек биширед.

Август, 2001 джыл

ЛР № 040310 от 21.10.97 г.

Подписано в печать 15.02.02 г.
Формат 70x84^{1/32}. Бумага офсетная № 1. Печать
офсетная. Усл. печ. л. 3,81.
Тираж 1000 экз. Заказ 264.

Карачаево-Черкесский государственный
педагогический университет.
369202, г. Карачаевск, ул. Ленина, 29.

Отпечатано с готового оригинал-макета
на Государственном предприятии издательско-
полиграфической фирме «Ставрополье»,
355000, г. Ставрополь, ул. Спартака, 8.